

Dr Magdalena Pyter

Zasady funkcjonowania wydziałów prawa

na uniwersytetach w latach 1918-1939

Principles of functioning of law studies
at universities in 1918-1939 years

I. WSTĘP

Lata 1918-1939, zwyczajowo nazywane okresem Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej, charakteryzowały się licznymi innowacjami w wielu dziedzinach. Zasadniczy wpływ na taki stan rzeczy miała ówczesna polska sytuacja społeczno-polityczna. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie jedynie fragmentu zachodzących zmian. W szczególności zostanie zaprezentowana problematyka zasad, zgodnie z którymi funkcjonowały w II RP uniwersyteckie wydziały prawa. Zagadnienie wydaje się o tyle interesujące, że po licznych dyskusjach w gremiach akademickich udało się wypracować jeden wspólny, nowatorski projekt nauczania prawa. Odrzucono tym samym narzucone siłą programy zaborcze¹.

Warto przypomnieć, że w latach 1918-1939 funkcjonowało w Polsce pięć uniwersytetów: w Krakowie, Warszawie, Wilnie, Lwowie oraz Lublinie. W roku 1919 swoje funkcjonowanie rozpoczął uniwersytet w Poznaniu. Na każdym z nich nauczano prawa, która to dziedzina miała znaczenie zasadnicze dla rozwoju kraju. Oprócz potrzeby kształcenia prawników-praktyków, istotne było odrodzenie polskiej kultury prawniczej i polskiego języka prawnego².

Artykuł podzielono na trzy części. Pierwszą stanowi wstęp, druga jest częścią merytoryczną, ściśle odnoszącą się do interesującej nas problematyki. Całość zamykają wnioski. Bazę źródłową stanowią akty prawne pochodzące z lat 1918-1939, nawiązujące do zagadnień szkolnictwa wyższego

¹ B. Jaczewski, *Organizacja i finansowanie nauki polskiej w okresie międzywojennym*, Wrocław 1971, s. 36.

² Z. Radwański, *Kształtowanie się polskiego systemu prawnego w pierwszych latach II Rzeczypospolitej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XXI, z. 1 (1969), s. 31.

i studiów prawnych. W artykule posłużono się również materiałami archiwalnymi, pochodzącymi z archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie³ oraz z Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu⁴. Ponadto wykorzystano literaturę z zakresu historii nauczania prawa, jak również czasopisma prawnicze.

II.

W latach niepodległości szkolnictwo wyższe funkcjonowało kolejno w oparciu o dwie ustawy. Pierwsza z nich została uchwalona 13 lipca 1920 r.⁵ Była ona efektem kompromisu zawartego pomiędzy przedstawicielami świata naukowego a Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego⁶.

W 1933 r. została uchwalona nowa ustawa o szkołach akademickich⁷. Nie została ona jednak przychylnie przyjęta przez środowisko akademickie. Należy zaznaczyć, że m. in. znacznie ograniczała autonomię szkół wyższych⁸. Dokonana w 1934 r. zmiana na stanowisku Ministra WRiOP była zapowiedzią mających nastąpić przeobrażeń w odniesieniu do szkół wyższych. Stąd też pozytywnym zaskoczeniem w środowisku akademickim były starania nowego ministra, prof. Wojciecha Świątosławskiego na rzecz przywrócenia atmosfery zaufania między środowiskiem akademickim a Ministerstwem⁹. Wymiernym efektem działań ministra były dwie nowelizacje ustawy z 1933 r. Pierwsza miała miejsce w marcu 1937 r.,¹⁰ druga zaś w lipcu¹¹.

³ Dalej: AUJ.

⁴ Dalej: BZNO.

⁵ Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, Nr 72, poz. 494.

⁶ [Dalej: Ministerstwo WRiOP] Ustawa określała zasady ustroju szkół akademickich w sposób jednolity. Wszystkie one zostały poddane zwierzchniej władzy ministra WRiOP. Każda z uczelni miała możliwość tworzenia samorządu i wydawania własnych statutów, w których zawarte miały być przepisy szczegółowe. Zadaniem rad wydziałowych było czuwanie nad rozwojem nauki, przedstawianie wniosków o mianowanie profesorów, załatwianie spraw kadrowych oraz wydawanie opinii naukowych w ramach poszczególnych wydziałów. Ustawa określała status rektora jako godność, nie nakładając na niego poważniejszych kompetencji. Kadencja rektora trwała jeden rok, a jego wybór nie podlegał zatwierdzeniu przez władzę państwową. Sytuacja prawna dziekana wobec rady wydziału była analogiczna jak rektora w stosunku do senatu. Zakres uprawnień dziekana był *de facto* minimalny. Należy zaznaczyć że ustawa, jak również jej projekt zostały poddane krytyce. Negatywną recenzję do projektu ustawy opracował prof. Estreicher z Krakowa. Jego zdanie podzielił także senat UJ. Po wejściu w życie ustawy, krytyczne uwagi przedstawili profesorowie lwowscy – Makarewicz oraz Longchamps de Berier. Lwowscy uczeni podkreślili, iż: „Ustawa nie tylko podaje rzeczy zbędne, z powodu ich banalności, ale wprowadza niepotrzebne konstrukcje prawne”. *Ustawa o szkołach akademickich. Uwagi prof. Makarewicza i prof. Longchamps de Berier*, Lwów 1920, s. 3. Na temat organizacji Ministerstwa WRiOP zob. P. Leszczyński, *Centralna administracja wyznaniowa II RP. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego*, Warszawa 2006, s. 153-179.

⁷ Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1933, Nr 29, poz. 247.

⁸ Ustawa rozszerzała jednocześnie kompetencje Ministra WRiOP. Miał on mieć istotny wpływ na losy szkolnictwa wyższego, poprzez szerokie możliwości decyzyjne. Szerzej na ten temat A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939-1946*, Lublin 2006, s. 20-21.

⁹ B. Jaczewski, *Organizacja i finansowanie nauki polskiej*, s. 180.

¹⁰ Ustawa z dnia 29 marca 1937 r. – *Zmiana ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich*, Dz. U. 1937, Nr 27, poz. 192.

¹¹ Ustawa z dnia 2 lipca 1937 r. – *Zmiana ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich*, Dz. U. 1937, Nr 52, poz. 406. Tekst ujednolicony ustawy z 1933 r. zob. Obwieszczenie Ministra WRiOP z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15

Warto wspomnieć, że jeszcze w czasie trwających działań wojennych nastąpiły pierwsze zmiany organizacyjne w zarządzaniu szkolnictwem wyższym. W początkowym okresie 1917 r. swoją działalność rozpoczął Departament Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, który w grudniu został przemianowany na Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Organizacja wspomnianego ministerstwa zakładała funkcjonowanie Sekcji Nauki i Szkół Wyższych, w skład której wchodziły dwa wydziały: Nauki oraz Szkół Wyższych. Sytuacja zasadniczo zmieniała się po 1918 r. Od 1919 r. w obrębie ministerstwa działał specjalny Wydział Nauki którego zadaniem było popieranie i organizacja nauki¹².

Niemal natychmiast po odzyskaniu przez państwo polskie niepodległości przystąpiono do reorganizacji studiów prawniczych. Zasadnicze znaczenie dla wspomnianego procesu miały głosy płynące ze środowisk akademickich, głównie krakowskiego, lwowskiego i warszawskiego.

I tak dnia 13 grudnia 1918 r. senat akademicki Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, na mocy podjętej uchwały zobowiązał poszczególne wydziały UJK do po-

wołania specjalnej komisji, której zadaniem miało być opracowanie poszczególnych części programów studiów uniwersyteckich. Wspomniane gremia zostały również zobowiązane do przygotowania materiałów niezbędnych do podjęcia dyskusji na mającą się odbyć konferencję z przedstawicielami uczelni w Krakowie i Warszawie¹³.

Analogiczna sytuacja miała miejsce w Krakowie. Warto wspomnieć, iż w październiku 1918 roku do dziekana Wydziału Prawa UJ wpłynęła propozycja zmian autorstwa prof. Stanisława Kutrzeby. Profesor zwrócił uwagę, że do programu studiów należy wprowadzić historię prawa polskiego oraz historię praw obowiązujących na ziemiach polskich po rozbiorach. Miały to być przedmioty obowiązkowe. Ponadto sugerował zamianę historii prawa niemieckiego na historię prawa na zachodzie Europy w egzaminach rygorozalnych historycznoprawnych¹⁴.

W połowie czerwca 1919 roku ówczesny dziekan Wydziału Prawa UJ prof. Stanisław Estreicher wystosował do Ministerstwa WRIOP pismo, w którym informował, że wydział podjął próbę przygotowania projektu reformy studiów prawniczych¹⁵. Na wniosek ministerstwa profesorowie prawa z uczelni

marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1938, Nr 1, poz. 6. Dzięki wprowadzonym nowelizacjom ograniczono możliwość nagminnego zwijania katedr oraz likwidowania wydziałów przez ministra. W związku z powyższym tworzenie oraz likwidowanie wydziału można był przeprowadzić wyłącznie w drodze ustawy. Zwijanie obsadzonych katedr mogło się odbyć jedynie na wniosek rady wydziału. Ustawa o szkolnictwie wyższym została uchylona dekretem z 28 października 1947 r. *o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego*, Dz. U. 1947, Nr 66, poz. 415.

¹² B. Jacewski, *Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1918-1939*, Wrocław 1978, s. 55.

¹³ J. Wotczański, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1939*, Kraków 2002, s. 19.

¹⁴ AUJ WP II, *Posiedzenie Rady Wydziału z 5 listopada 1918 r., 2 czerwca 1920 r. i 16 grudnia 1921 r.*

¹⁵ AUJ WP II 99, *Pismo Dziekana Stanisława Estreichera do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 czerwca 1919 r.*

krakowskiej, lwowskiej oraz warszawskiej rozpoczęli prace nad ujednoliceniem programu studiów prawniczych.

Zasadnicze pytanie które musieli sobie postawić przedstawiciele nauki brzmiało, które z dyscyplin należy umieścić w programach studiów oraz którym z nich powinien przysługiwać priorytet. W praktyce oznaczało to nawiązanie do modelu austriackiego, zgodnie z którym studia prawnicze rozpoczynano od przedmiotów historycznoprawnych lub dokonanie reorganizacji na wzór innych krajów Europy zachodniej. Według drugiego rozwiązania należało umieścić wspomniane dyscypliny na trzecim miejscu po części politycznej i sądowej.

Za pierwszym modelem opowiedziały się uniwersytety w Krakowie i Warszawie. Zgodnie z projektem krakowskim okres tzw. historyczno-prawniczy, składał się z następujących przedmiotów: 1. Prawo rzymskie / 14 godz./ 2. Prawo kościelne / 5 godz./ 3. Historia prawa polskiego / 8 godz./ 4. Ustrój ziem polskich w epoce zaborów / 4 godz./ 5. Historia prawa i stosunków gospodarczych na zachodzie Europy / 8 godz./ 6. Encyklopedia nauk prawno – społecznych / 6 godz./¹⁶.

Zgodnie z punktem drugim projektu uchwały przedstawionym dnia 24 kwietnia 1919 r. na posiedzeniu Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych uniwersytetu we Lwowie, studium prawne miało zostać podzielone na trzy grupy przedmiotowe: polityczną, sądową oraz historyczną¹⁷. W skład przedmiotów historycznoprawnych wchodziły: „[...] I półrocze. Prawo rzymskie / 6 godz./, Historia ustroju Polski / 4 godz./, Prawo prywatne dawne polskie 6 g., Historia zachodnio-europejskiego prawa prywatnego 5 g., II półrocze. Prawo rzymskie / 6 godz./, Historia ustroju Polski / 4 godz./, Prawo kościelne / 5 godz./, nadobowiązkowe: Prawo karne dawne polskie / 3 godz./, Proces dawny polski / 3 godz./, Historia prawodawstw słowiańskich / 4 godz./ [...]”¹⁸.

Tym samym postulowano żeby część historycznoprawną od której dotychczas rozpoczynano studia prawnicze przenieść do fazy finalnej. Ponadto, w celu uzyskania stopnia doktora prawa, kandydat zobowiązany był do złożenia trzech tzw. ścisłych egzaminów przedmiotowych. Proponowano również obligatoryjne składanie pisemnej pracy nawiązującej do jednej ze wspomnianych wyżej dziedzin. Po uznaniu przez komisję, że praca

¹⁶ Tamże, *Projekt reformy opracowany przez UJ*. Szerzej na ten temat zob. G. Kowalski, *O miejsce historii prawa w programie studiów uniwersyteckich. Polemika między Oswaldem Balzerem a Juliuszem Makarewiczem (1919-1923)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” t. LVI, z. 2 (2004), s. 347.

¹⁷ BZNO, Dz. rkps., sygn., 7709/III, t. II, cz. 1, *Papiery Oswalda Balzera, Odpis protokołu z posiedzenia Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie z dnia 24.04.1919 r.*, k. 21-22.

¹⁸ AUJ WP II 99, *Projekt Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Lwowskiego z dnia 24 kwietnia 1919 r.* [załącznik do Listu od Dziekana Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych we Lwowie do Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 21 czerwca 1919 r.].

jest wystarczająca, dopuszczano by kandydata do składania egzaminów ustnych¹⁹.

Warto zaznaczyć, że w opozycji do projektu lwowskiego stanął prof. Balzer. Jego stanowisko poparł również prof. Stanisław Estreicher. W liście przesłanym Balzerowi dnia 21 czerwca 1919 r. zreferował on posiedzenie rady Wydziału Prawa UJ, na którym dyskutowano lwowski projekt. Zgodnie z opinią autora listu: „[...] wszyscy członkowie uważają przesunięcie studiów historycznych na koniec za pomysł dziwaczny i szkodliwy”²⁰. Podobną postawę zaprezentowała kadra naukowa wywodząca się z Wydziału Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Na dzień 2 i 3 lipca 1919 r. Ministerstwo WRiOP zaplanowało dyskusję z przedstawicielami poszczególnych ośrodków prawnych. Jej przedmiotem miała być unifikacja projektów studiów jurystycznych. W spotkaniu wzięli udział następujący profesorowie: Leon Petrażycki, Stanisław Estreicher, Kamil Stefko, Antoni Peretiatkowicz, Antoni Kostecki, Stanisław Starzyński, Igna-

cy Łyskowski, Władysław Abraham, Juliusz Makarewicz i Władysław Jaworski. Prof. Petrażycki zreferował projekt warszawski, Estreicher propozycję krakowską, zaś Kamil Stefko lwowski. Dodatkowo przedstawiono projekt pochodzący z nowo utworzonego Uniwersytetu w Poznaniu. Prezentacji dokonał prof. Peretiatkowicz²¹.

W wyniku wewnętrznej dyskusji co do reformy studiów prawnych został ustalony jeden plan studiów. Zgodnie z nim wyszczególniono trzy okresy: historycznoprawny, ekonomiczno-państwowy oraz sądowy. Na I roku prawa miały się znaleźć następujące przedmioty: 1. Encyklopedia prawa i nauk politycznych 2. Dzieje prawa rzymskiego 3. Historia prawa polskiego 4. Ekonomia społeczna 5. Historia filozofii prawa. Na II roku: 1. System prawa rzymskiego 2. Prawo kościelne²² 3. Prawo polityczne 4. Prawo narodów 5. Skarbowość. dzieje prawa rzymskiego oraz historia ustroju Polski. Jak uzasadniali warszawscy uczeni, pierwszeństwo przyznane przedmiotom z grupy historycznoprawnej, wynikało z konieczności zrozumienia przez

¹⁹ BZNO, Dz. rkps., sygn., 7709/III, t. II, cz. 1, *Papiery Oswalda Balzera, Odpis protokołu z posiedzenia Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza z dnia 24.04.1919 r.*, k. 21-22.

²⁰ Tamże, Dz. rkps., sygn. 7668/II, t. X, *Korespondencja Oswalda Balzera, List Stanisława Estreichera do O. Balzera z 21. 06. 1919 r.*, k. 187-190.

²¹ AUJ WP II 99, *Posiedzenie komisji studiów prawnych Zjazdu delegatów uniwersytetów* (2-3 lipca 1919).

²² Należy zaznaczyć, że mimo iż prawo kościelne było postrzegane przez historyków prawa za przedmiot należący do grupy historycznoprawnej, (por. np. W. Abraham, *O potrzebach nauki historii prawa*, „Nauka Polska”, 11 (1929), s. 289) to niejednokrotnie wspomniana klasyfikacja budziła wątpliwości. I tak np. prof. Uniwersytetu Poznańskiego – Bohdan Winiarski pisał: „Błędnie zalicza się nieraz do grupy przedmiotów historycznych prawo kościelne. Prawda, [...] że dla należytego zrozumienia jego przepisów obecnie obowiązujących trzeba zwracać się nieustannie do przeszłości. Ale tak jest z każdym prawem, które opiera się na ciągłej tradycji [...]”. B. Winiarski, *Zagadnienia organizacji studiów prawnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2 (1937), s. 72.

studentów genezy współczesnych instytucji prawnych i gospodarczych²³.

We wrześniu 1919 r. środowiska uniwersyteckie osiągnęły kompromis, w efekcie którego dnia 25 września b.r. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wydało „Rozporządzenie w przedmiocie niektórych zmian porządku studiów i egzaminów na Wydziałach Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego i Lwowskiego”²⁴. Wspomniany akt prawny nie zawierał istotnych zmian w stosunku do dawnego systemu studiów. Zniesiono wykłady z prawa niemieckiego oraz z historii ustroju Austrii, wprowadzając w to miejsce wykład z prawa zachodnioeuropejskiego²⁵.

W początkowym okresie 1920 r. przedstawiciele uniwersytetów lwowskiego i krakowskiego wypracowali wspólne stanowisko co do lokacji przedmiotów historycznoprawnych w programie studiów praw-

niczych²⁶. Nota zawierająca wspomniany projekt została przez zainteresowane strony przesłana do warszawskiego ministerstwa. Następstwem wydarzenia wspomnianego wyżej było przygotowanie ministerialnego projektu reformy. Został on rozesłany do poszczególnych uczelni, z prośbą o poddanie go dyskusji i odesłanie z ewentualnymi sugestiami²⁷.

W efekcie powyższych prac dnia 16 listopada 1920 r. zostało wydane Rozporządzenie Ministra WRiOP w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych²⁸. Uzasadnione wydaje się twierdzenie, że trwający kilka lat spór pomiędzy znakomitymi uczonymi uniwersyteckimi nie przyniósł kompromisu. Nie można jednak nie podkreślić, iż *de facto* zakończył się on na korzyść Balzera oraz zwolenników lokacji dyscyplin historycznoprawnych w początkowym okresie studiów prawniczych.

²³ AUJ WP II 99, *Posiedzenie komisji studiów prawniczych Zjazdu delegatów uniwersytetów*” (2-3 lipca 1919).

²⁴ „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego [dalej: Dz. Urz. MWRIOP]” 1919, nr 10/11, poz. 7. Dwa miesiące później wspomniane rozporządzenie zostało nieznacznie znowelizowane. Por. Dz. Urz. MWRIOP 1919, nr 12/13, poz. 6.

²⁵ BZNO, Dz. rkps., sygn. 7709/III, t. II, cz. 1, *Papiery Oswalda Balzera, Dokumenty dotyczące działalności naukowo-organizacyjnej, (1879-1936)*, k.45.

²⁶ Postulowano, żeby grupa nauk historycznoprawnych składała się z następujących przedmiotów obowiązkowych: „[...] A. Historia i dogmatyka prawa rzymskiego, B. Historia prawa kościelnego, C. Historia rozwoju stosunków prawnych na Zachodzie Europy, D. Historia prawa polskiego. [...] Wymienione przedmioty tworzą zwartą grupę stanowiącą całość podstaw historycznych prawa w Polsce obowiązującego. Opuszczenie jakiegokolwiek przedmiotu z tej zwartej całości stanowiłoby w wykształceniu prawniczym dotkliwą lukę i uniemożliwiłoby racjonalne przedstawienie historycznych podstaw dzisiejszego prawa”. AUJ WP II 99, *Memoriał historyków z 9 lutego 1920 r. przesłany Ministerstwu*.

²⁷ Tamże, *Projekt reformy rządowej z 27 maja 1920 r.*

²⁸ Dz. Urz. MWRIOP” 1920, Nr 22, poz. 140. Do wspomnianego aktu prawnego została wprowadzona tylko jednorazowa zmiana. Zob. Rozporządzenie Ministra WRiOP z 29 listopada 1926 r. – *zmiana Rozporządzenia Min. WRiOP z dnia 16 października 1920 r. w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych* (Dz. Urz. Min. WRiOP, 1920, Nr 22, poz. 140), Dz. Urz. Min. WRiOP 1926, Nr 16, poz. 211.

Zgodnie z powyższym studia prawnicze trwały cztery lata²⁹. Rok akademicki dzielił się na trymestry, z których każdy trwał 10 tygodni³⁰. Zakładano minimalną liczbę godzin wykładów z przedmiotów obowiązkowych, zaś rady wydziałowe mogły decydować o faktycznej ich liczbie oraz ustalać liczbę godzin seminariów i przedmiotów nieobowiązkowych³¹.

Śluchacze I roku studiów zobowiązani byli do uczęszczania na następujące wykłady z grupy historycznoprawnej: prawo rzymskie /160 g/, historii prawa polskiego, w tym historię ustroju oraz historię prawa sądowego /180 g/, historię prawa na Zachodzie Europy /120 g/. Dla II roku studiów rozporządzenie przewidywało jedynie wykład z zakresu prawa kościelnego łącznie z państwowym prawem małżeńskim w wymiarze 90 g³².

Poza dyscyplinami należącymi do grupy historycznoprawnej, rozporządzenie przewidywało następujące przedmioty: na I roku – teoria prawa /40 g/, na II roku – ekonomia polityczna wraz z teorią, historią doktryn i polityką ekonomiczną /100 g/ oraz prawo naro-

dów /60 g/. Na III roku studiów studenci zobowiązani byli do uczęszczania na: skarbowość i prawo skarbowe /90 g/, administrację oraz prawo administracyjne /180 g/, statystykę /60 g/, prawo karne oraz postępowanie karne /120 g/ oraz na filozofię prawa /40 g/. Dla IV r. rozporządzenie przewidywało: prawo cywilne /210 g/, postępowanie sędowocywilne /150 g/, prawo handlowe i wekslowe /90 g/ oraz prawo międzynarodowe prywatne /30 g/³³.

Oprócz wymienionych przedmiotów, do programu włączono też dyscypliny fakultatywne takie jak: socjologia, logika, psychologia, etyka, historia filozofii, medycyna sądowa oraz przedmioty tzw. specjalne prawnicze tj. prawo górnicze, agrarne czy polityka kryminalna³⁴. Poza wspomnianą formą dydaktyki, w program studiów włączone były również ćwiczenia i seminaria. Warto wspomnieć, iż opracowanie szczegółowego programu zajęć należało do rady wydziałowej. Podstawą pozostawało jednak przytoczone rozporządzenie.

W celu uzyskania dyplomu oraz tytułu magistra praw, należało pomyślnie złożyć

²⁹ Tamże, § 1. W Uniwersytecie Poznańskim przepis ten zaczął obowiązywać od roku akademickiego 1922/23. Do tego czasu studia na tamtejszym wydziale miały trwać trzy lata. Zob. W. Wołodkiewicz, *Nauczanie prawa w II Rzeczypospolitej*, „Życie Szkoły Wyższej”, 6 (1973), s. 108-109.

³⁰ Tamże, § 1. Pierwszy trymestr trwał od 1 października do 15 grudnia, drugi – od 1 stycznia do 15 marca, trzeci – od 1 kwietnia do 15 czerwca.

³¹ Tamże, § 3. Do przedmiotów zaleconych, choć nieobowiązkowych zaliczono: socjologię, logikę, psychologię, etykę, historię filozofii, medycynę sądową oraz przedmioty „specjalne prawnicze” jak np. prawo górnicze, prawo agrarne, politykę kryminalną.

³² Tamże, § 4. Warto zaznaczyć, że z przewidzianych dziewięćdziesięciu godzin wykładu z zakresu prawa kościelnego, jedynie część dotyczyła zagadnień historycznych.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże, § 3.

cztery egzaminy roczne z przedmiotów obowiązkowych, wymienionych w programie studiów. Wspomniane egzaminy odbywały się przed specjalnymi komisjami. Przewodniczącemu komisji oraz skład wybierała rada wydziałowa. Następnie komisje zatwierdzał Minister WRiOP. W skład komisji – z urzędu – wchodziłi zwyczajni oraz nadzwyczajni profesorowie wykładający na wydziale. Oprócz nich, na wniosek rady wydziałowej w skład komisji Minister WRiOP mógł powołać profesorów lub docentów który nie wykładali na wydziale³⁵. Zdający mogli uzyskać następujące oceny: celującą, dobrą, dostateczną oraz niedostateczną³⁶. Rozporządzenie przewidywało możliwość poprawiania egzaminu. Dotyczyło to jedynie studentów, którym nie powiódł się jeden z egzaminów w danej grupie. Mieli oni możliwość poprawienia egzaminu w terminie sesji jesiennej. Jeśli kandydat otrzymał więcej niż jedną ocenę niedostateczną w danej grupie przedmiotów, musiał powtarzać rok.

Jak wspomniano, pomyślne zdanie egzaminów uprawniało do uzyskania tytułu magistra praw. Tytuł ten został wprowadzony Rozporządzeniem Ministra WRiOP z dnia 17 września 1924 r. w sprawie tytułu magistra praw³⁷. Zgodnie z nim, tytuł magistra praw

przysługiwał tym, którzy zdali egzaminy końcowe zgodnie z Rozporządzeniem Ministra WRiOP z 16 października 1920 r., jak również tym, którzy po 1 października 1918 r. złożyli końcowe egzaminy państwowe.

Uzyskanie tytułu magistra praw umożliwiało ubieganie się o stopień doktora. Warto wspomnieć, że w okresie dwudziestolecia międzywojennego, procedura uzyskiwania wspomnianego stopnia uległa kilka razy zmianom. I tak, do chwili wejścia w życie ustawy o szkołach akademickich z 1920 r, stopień doktora praw uzyskiwano po złożeniu trzech egzaminów rządowych, tzw. rygorozów. Ponadto nie trzeba było przedstawiać rozpraw naukowych. Trzeba jednak mieć na uwadze, że powyższe zasady *de facto* obowiązywały do końca lat dwudziestych³⁸. Zmiana w procedurze nadawania stopnia doktora praw polegała na tym, że kandydat na wspomniany stopień miał obowiązek przedłożyć wydziałowi rozprawę doktorską³⁹.

III. WNIOSKI

Uzasadnione wydaje się twierdzenie, że unifikacja programów studiów prawniczych należała w zakresie nauki do istotnych zagadnień jakie rozstrzygnięto w okresie II RP. Proces ten był konieczny ze względu

³⁵ Tamże, § 5.

³⁶ Tamże, § 7.

³⁷ Dz. Urz. Min. WRiOP 1924, Nr 16, poz. 163. Por. też Rozporządzenie Min. WRiOP z dnia 27 maja 1925 r., Dz. Urz. Min. WRiOP 1925, Nr 14, poz. 140.

³⁸ A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939-1946*, Lublin 2006, s. 85.

³⁹ *Rozporządzenie w sprawie organizacji*, § 10.

na różne systemy prawne oraz programy nauczania, obowiązujące w Polsce do 1918 r. Przygotowanie jednolitego rozwiązania poprzedziła ogólnoakademicka dyskusja. Brali w niej udział wybitni przedstawiciele uczelni prawniczych. Głos każdego z nich był odnotowany i uznawany za uzasadniony. Na uwagę zasłużyły dwa główne nurty dyskusji: lokacja dyscyplin historyczno-prawnych na początku studiów lub umiejscowienie na początku kursu przedmiotów prawa obowiązującego. Pod tymi postulatami kryły się pytania zasadnicze: jak nauczać prawa, czy kształcić prawników – naukowców, czy prawników – praktyków? Mimo sporów, w pierwszej dekadzie dwudziestolecia międzywojennego ustalono jeden wspólny program nauczania prawa. Zaczął obowiązywać jako rozporządzenie ministerialne z 1920 r. i – chociaż był pomyślany jako rozwiązanie tymczasowe – przetrwał cały okres II RP.

LITERATURA

- Jaczewski B., Organizacja i finansowanie nauki polskiej w okresie międzywojennym, Wrocław 1971
- Jaczewski B., Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1918-1939, Wrocław 1978
- Kowalski G., O miejsce historii prawa w programie studiów uniwersyteckich. Polemika między Oswaldem Balzerem a Juliuszem Makarewiczem (1919-1923), „Czasopismo Prawno-Historyczne” t. LVI, z. 2, 2004
- Radwański Z., Kształtowanie się polskiego systemu prawnego w pierwszych latach II Rzeczypospolitej, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XXI, z. 1, 1969
- Redzik A., Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939-1946, Lublin 2006
- Wołczański J., Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1939, Kraków 2002
- AUJ WP II 99, Pismo Dziekana Stanisława Estreichera do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 czerwca 1919 r.
- AUJ WP II, Posiedzenie Rady Wydziału z 5 listopada 1918 r., 2 czerwca 1920 r. i 16 grudnia 1921 r.
- Dz. Urz. Min. WRiOP 1924, Nr 16, poz. 163. Por. też Rozporządzenie Min. WRiOP z dnia 27 maja 1925 r., Dz. Urz. Min. WRiOP 1925, Nr 14, poz. 140
- Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, Nr 72, poz. 494
- Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1933, Nr 29, poz. 247
- Ustawa z dnia 2 lipca 1937 r. – Zmiana ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1937, Nr 52, poz. 406
- Ustawa z dnia 29 marca 1937 r. – Zmiana ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1937, Nr 27, poz. 192

SŁOWA KLUCZOWE

Druga Rzeczpospolita Polska, uniwersytet, wydziały prawa, nauka, akty prawne.

STRESZCZENIE

Tytuł artykułu brzmi: „Zasady funkcjonowania wydziałów prawa na uniwersytetach w latach 1918-1939”. Celem niniejszej publikacji jest przybliżenie problematyki unifikacji programów nauczania na wydziałach prawa polskich uniwersytetów po odzyskaniu niepodległości. Dla dydaktyki prawa istotne były ustawy z 1920 i 1933 oraz rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych. Rozporządzenie wydane w 1920 r. przetrwało aż do wybuchu drugiej wojny światowej.

SUMMARY

The title of the article reads as follows “Principles of functioning of law studies at

universities in 1918-1939 years”. In order to work out describing changes happening in the educational system of the law is advanced in years 1918-1939. In particular expressed issues of principles will stay, according to which in the II Republic of Poland university legal departments functioned with. The problem seems as interesting after numerous discussions in academic members came off to work out one shared, novel project to teach law. In the process imposed by force possessive programs were rejected. For teaching law acts were essential from 1920 and 1933 and legal document in the matter of the organization of the legal college at state universities. The recalled legal document given in 1920 to the yr survived all the way to the outbreak of the Second World War.

Nota o autorze:

dr Magdalena Pyter, adiunkt w Instytucie Prawa WZNoS KUL w Stalowej Woli. Zainteresowania naukowe: historia prawa, historia nauki i nauczania prawa, obowiązujące prawo oświatowe. Kontakt: magdalena.pyter@kul.pl